

Elinizi vicdanınıza koyun!

Dünya Barışı ve İslam Kardeşliği İçin Ailede Vicdan Eğitimi

Put your hand in your heart!

Education of Conscience in the Family for
the World Peace and Islamic Brotherhood

Sebahattin YAŞAR

Harran Üniversitesi-Öğretim Görevlisi

Özet

Bu çalışmada, Risale-i Nur eserlerinde vicdanın ne olduğu, nasıl harekete geçtiği ve İslam kardeşliği ve dünya barışı için nasıl bir ufuk açtığı sorularına cevap aranmakta ve aile içinde vicdan eğitiminin nasıl yapılacağı üzerinde durulmaktadır.

Bunun amaçla, fert fert bozulan vicdanların, yine özellikle ailede fert fert nasıl tamir edileceğine dair çözümler araştırıldı. Çocukta imanlı vicdan bilincinin uyanması için, henüz erken yaşlarda anne babaya düşen sorumluluklar ele alındı ve ailede sözden ziyade hal dili ile '*yaşayan bir vicdan*'ın gerekliliğinin çocuk için vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: *Vicdan, İslam Kardeşliği, Dünya Barışı, Aile, Eğitim*

Summary

In this work, the answer in the Risale-i Nur Collection to the questions of what conscience is, how it actuates and how it opens up horizons for Islamic Brotherhood and World Peace is searched and how the education of conscience in the family is done.

For this purpose, solutions are researched for how to repair the conscience of every individual, especially the individuals of a family. In order

Kişinin kendi
niyetlerini,
fiillerini ahlak
bakımından iyi ya
da kötü bulmasına
yarayan vicdan,
aynı zamanda
doğruyu
yanlıştan ve iyiyi
kötüden ayıran
yetenek olarak
tanımlanmıştır.

to wake up the faithfully acting conscience in the child; the answer to the question “what are the responsibilities of the parents at early ages” are discussed and it is emphasized that the necessity of a living conscience in the family’s behaviours is indispensable for the child.

Vicdan bilinci ve insanlık vicdanı

Vicdan kelimesi, Mesnevi-i Nuriye’de, “*Şehadet alemiyle gayb aleminin birleşme noktası, iki alemde gelen şeylerin birbirine kavuştuğu yer ve insanın şuurlu bir fıtratı*”^[1] şeklinde tanımlanmış ve “*şuurun taalluk ettiği fıtrat*”^[2] diye tarif edilmiştir.

Kişinin kendi niyetlerini, fiillerini ahlak bakımından iyi ya da kötü bulmasına yarayan vicdan, aynı zamanda doğruyu yanıştan ve iyiyi kötüden ayıran yetenek olarak tanımlanmıştır. Mesela karşılaştığımız herhangi bir hareket doğru mu yanlış mı diye düşündüğümüzde içimizde oluşan kanaat vicdandır.

Vicdan akıldan, iradeden bağımsız değildir. Bir şeye doğru veya yanlış diyorsak orada mutlaka bir akıl yürütme söz konusudur.

Vicdan kuvveti herkeste aynı düzeyde değildir. Ailenin çocuğa olan eğitim ilgisi oranında bu tür değerler değişik düzeylerde yüklenir. Onun için vicdanı kuvvetli olanlar daha az kötülük yapar ve kötülükle mücadelelerinde başarılı olurlar. Vicdanı tam olarak beslenmemiş, zayıf kalmış bireylerde ise, ister istemez sık sık suçlara bulaşmak kaçınılmaz olur.

İnsanlık vicdanı ne durumdadır?

İnsanlık vicdanı köreldikçe, dünyanın yaşanabilir olma özelliği kayboluyor. İnsanlığın yaşadığı dramalar, savaşlar, cinayetler, hak-hukuk ihlalleri, baskılar, zulümler, işkenceler yine insanlar eliyle geliyor. Yani insana yine insan dünyayı dar ediyor. Hayat denen şey, vicdanlı insanlar ile vicdansız insanların varlık mücadelesine dönüşüyor.

O zaman insanlığın kurtuluşu denilen dünya barışı, insanlık vicdanını harekete geçirmekle gerçekleşecektir. Bunun da yolu vicdanı tanımak, vicdanın körelmesine sebep olan hastalıkları teşhis etmek ve hür vicdanları harekete geçirebilmektir.

Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nurların vicdanı eğittiğinden hareketle, Risale-i Nurların, *cüz’i bir tabiri değil, bin seneden beri müfsit âletlerle dehşetli rahnelenen kalb-i umumî ve efkâr-ı âmmeyi ve bozulmaya yüz tutan vicdan-ı umumiyi Kur’ân’ın icâzıyla tedavi etmeye çalıştığını*^[3] ifade ederek, bunun da nereden başlayıp, nasıl yapılacağını izah etmiştir.

[1] Nursî, Said, Mesnevi-i Nuriye, YAN, İstanbul, 2007, s. 386.

[2] Nursî, Said, Sözlükler, YAN, İstanbul, 2007, s. 849.

[3] Nursî, Said, Kastamonu Lahikası, YAN, İstanbul, 2008, s. 55.

O zaman çare, bu Kur'ân tefsiri eser külliyyatını hayatın her alanında yaşanır hale getirmektir. Bu da elbette ailede başlayan, eğitim ortamlarında devam eden ve sonrasında da her nerede insan yaşıyorsa oraya taşınması gereken bir eğitim sürecidir.

Vicdan, insandaki ilahî mahkeme olduğundan, o mekanizmanın harekete geçmesi, öncelikle vicdanlı insan olma antrenmanlarının yapıldığı ilk merkez olan ailede sağlanacaktır. Burada erken yaşlarda harekete geçmeyen vicdan, başka yerlerde çok daha zor harekete geçebilecektir.

Bediüzzaman, ailede verilecek erken yaşlardaki eğitimin önemini, kendisinin bir yaşına kadarki validesinin manevi telkinlerinin sonraki hayatının temelini oluşturduğuna ^[4] dikkatleri çekerek açıklamıştır.

Bu çalışma Risale-i Nur eserleri ışığında dünya barışı ve İslam kardeşliğinin tesisinde ailede vicdan eğitiminin nasıl olacağını ele almaktadır.

Asrı vicdan asrı yapmak, vicdansızlığın tam da panzehiridir. Nitekim Risale-i Nur eserlerinin kendisi de evvel emirde bir bütün halinde bir vicdan eğitimi ders kitabıdır. Bu eserlerden istifade eden anneler, babalar, evlatlar ve diğer bütün insanlar '*vicdan muhasebesi*' yapar hale gelmektedirler.

Vicdan nasıl işler hale gelir?

Vicdan, insanlarda, yaptıklarının karşılığının bir şekilde görüleceği duygusunu uyandırır. Böylece insan, ahirete imanın, öldükten sonraki hayatın gerekleriyle birlikte yaşamaya çalışır; cennet, cehennem, hesap günü gibi kavramlar günlük hayatta kendini hissettirmeye başlar.

Vicdan, insanın yaratılışında potansiyel olarak vardır. Vicdanı harekete geçirmek ise eğitimle olur. Onun için anne babanın çocuklara baskı oluşturmadan, bilgilendirme ile, sevgiyle, empati yaptırarak aşılması gerekir.

Aile her ne kadar, vicdan eğitiminin temeli olsa da, elbette konunun kapsamı düşünüldüğünde, vicdan-ı umumiyi harekete geçirmek, mâşerî vicdanı uyandırmak noktasında elbette devletlerin, sivil organizasyonların konuya el atmaları çok daha önemlidir.

Vicdan eğitiminin yeri ve süreci

Ailenin kendisi müspet ve meşru bir kavramdır. Bütün vicdanlı ve vicdansız insanlar birer aile mahsulü olduğu için, toplumun en küçük ama en önemli birimi ailedir. Bu nedenle aile vicdan tamirinin yapılabileceği en isabetli birim olarak görülmüştür. Çünkü dünyayı yönetenlerin hepsi birer anne kucağından geçmiştir. Dünyanın nasıl olduğu, dünyayı yöneten liderlerin yetiştiği ailelerin nasıl olduğundan haber verir.

Bir çocuğun ne kadar vicdanlı olduğu, ellerinde yetiştiği anne ve babaların ne kadar vicdanlı olduğuna bakar. Bir de bu telkinlerin erken zamanda

Vicdan, insandaki ilahî mahkeme olduğundan, o mekanizmanın harekete geçmesi, öncelikle vicdanlı insan olma antrenmanlarının yapıldığı ilk merkez olan ailede sağlanacaktır.

[4] Nursî, Said, Lem'alar, 24. lem'a, YAN, İstanbul, 2007, s. 463.

Çocuğu ciddiye almak, yaşına uygun şekilde ona, kendi başına düşünüp karar verme ve kararını uygulama imkanı sunmak vicdanı besleyen bir durumdur.

ve uygun kişiler tarafından yapılması çok daha önemlidir. Bin bir istidat ve kabiliyetle dünyaya gelen çocuk, önce aile içinde haramlardan korunacak, sonra da anne ve baba rol model olarak, vicdanın yaşayan şeklini göstereceklerdir.

Ailenin, çevrenin kişiye olan ilgi ve alakası oranında vicdanda da gelişme ve olgunlaşma dereceleri görülür. Çocuk büyüdükçe anne babadan, çevreden, öğretmenlerden gelen olumlu veya olumsuz tepkilerden kendince neticeler çıkarıp kendine veya başkasına saygı, kişilik, görev ve sorumluluk, erdem, din gibi düşünceler yavaş yavaş gelişmeye başlar.

Çocukta vicdan gelişimi, *çocuğa ne yapıp yapmayacağını açıklamak, ona yol göstermek, özgüven aşulamak, kuralların nedenlerini açıklamakla* gelişir. Böylece çocuğun kuralları benimsemesi kolaylaşır.

Vicdanı harekete geçiren bir diğer etken de, çocuktaki *olumlu davranışları desteklemektir*. Olumsuz davranışlara tepki yerine, olumlu davranışları takdir etmek, pekiştirmek ve desteklemek çok önemlidir. Bu, çocuktaki iradeyi de güçlendirir.

Çocuğu ciddiye almak, yaşına uygun şekilde ona, kendi başına düşünüp karar verme ve kararını uygulama imkanı sunmak vicdanı besleyen bir durumdur. Böylece çocuk da kendisini ciddiye alacak, yaptığı işlerde kendi katkısını gördükçe bir iç sevinç meydana gelecek ve onu daha da ileri düşünce ve davranışlara sevk edecektir.

Çocuk büyüdükçe ahlak kurallarına uymaya başlar. Zamanla kendi kendine kurallara uymanın gerekliliğini kendi içinde kabul etmeye başlar. Kendisi uymazsa başkalarının da uymayacağını dikkate alır. Böylece vicdan mekanizması işlemeye başlar.

Çocukta vicdan gelişimi, iç kontrolün gelişimidir. İç kontrol, kişinin kendi davranışlarını kendi kendine denetleyebilmesidir. Böyle bir süreci yaşayan birey, hayatı boyunca yaptığı davranışın ne kadar doğru olup olmadığını kendi kanaatiyle değerlendirir.

Hatta bu şekilde bir temel ile büyüyen çocuk, gelecekte attığı her adımdan Yaratanın razı olup olmadığı noktasında vicdanıyla karar verir. Vicdan manevi alem ile maddi alemin buluşma noktası olduğu için günlük hayatın içinde tercihlerle görünmeye başlar. Kalp bir bakıma vicdanı da temsil eder. Hisler vicdandan duyulur. Yani kalbi hisler vicdanı titretir, terennüm ettirir, sızlattırır ve harekete geçirir.

Bugün dünyada yaşanan bütün insanlık problemlerini ortadan kaldırmak ve barışı, hoşgörüyü, adaleti, muhabbeti, empatiyi ve saygıyı temin etmek için gerekli ve en önemli kavramlardan birisi vicdandır.

Dünya barışı ve İslam kardeşliği önce insanın nefsinde, sonra ailesinde sonra da ilişkiler ağı içinde olduğu toplumlarda görünür hale gelir. Vicdanın

lisan-ı hal ile her adımda yaşanır hale gelmesi, ailelerde, toplumlarda huzur ve saadete kapı açar ve dünya barışına da en güzel katkı olur.

Bir ailenin dünya barışına en güçlü katkısı, kendi içinde vicdanı hazmedip, vicdanlı çocuklar yetiştirmesidir. Vicdanlı bir, bir; bin kuvvetinde ve kıymetinde olabilir.

Ailede vicdan eğitimi

Ailede vicdan eğitimi aile üyelerinin vicdanlı olması ile başlar. Nitekim çocuklar kendilerine söylenen sözlerden ziyade yaşanan davranışlara bakarlar.

Çocuk daha bebeklikten itibaren anne babasının davranışlarından, konuşmalarından kendi içinde bu vicdan çekirdeğini geliştirmeye başlar. *“Bir çocuk, küçüklüğünde kuvvetli bir ders-i imani alamazsa, sonra pek zor ve müşkül bir tarzda İslâmiyet ve imanın erkânlarını ruhuna alabilir. Adeta gayr-ı müslim birisinin İslâmiyeti kabul etmek derecesinde zor oluyor, yabani düşer.”*^[5]

Yine çocukta vicdan gelişimi anneye güvenle başlar. Çocuk hayata da annesine güvendiği kadar güvenir. Anne tarafından ihmale uğradığı zaman da hayata karşı güvensizlik duyar. Başka bir deyişle, annesinden duygusal olarak doyabildiği ölçüde vicdanı da gelişir. Aksi durumlarda çocukta katılaşmış vicdan görülür.

Vicdan dinamik bir unsur olarak hayatın her alanında çok rahat davranışla, sözle, tavırla, mimiklerle; ticari, insani ilişkilerle; şefkatle, merhametle, adalette görünür hale gelen bir olgu olduğu için bir şekilde içten dışa doğru bir etki alanı meydana getirir.

Anne babanın evde vicdanlı bir hayat sergilemesi çocuğun dünyasına olduğu gibi geçen bir ahlak haline gelir. Çocuk, ailesinde yaşanan vicdanı görür ve kendisi de öyle olmaya meyleder.

İyi insan veya kötü insan kavramları da yine vicdanı sağlıklı algılamış ve yaşamış veya algılamamış, yaşayamamış insan demektir.

Vicdan duygusu sağlam olan insanda merhamet, şefkat, acımak, yardım etmek, sabretmek, muhabbet etmek gibi yüksek ahlaklar gelişir. Böyle insanlar, insanlık menfaatlerini kendi menfaatinin üstünde tutar. Yüksek himmet sahibi olur. İşini en güzel şekilde yaparak, kendine, ailesine, vatanına ve milletine en güçlü katkıyı yapmış olur. Himmetleri yüksek bireylerden oluşan toplum ise haliyle daha mutlu ve barış içinde olur.

Nitekim vicdan duygusu ailede gelişmemiş olan veya vicdanları çocukluk yıllarında ceza ve şiddetle öldürülmüş olan ve bu şekilde hayata atılan kişiliklerin çoğu, tarihte adı savaşlarla, katliamlarla, cinayetlerle anılan, kendine de ailesine de toplumuna da faydası dokunmamış, insanlığın başına bela olmuş yöneticiler ve liderler olarak kayıtlara geçmişlerdir.

[5] Nursî, Said, Emirdağ Lahikası, YAN, İstanbul, 2008, s. 86.

*Bir ailenin
dünya barışına
en güçlü katkısı,
kendi içinde
vicdanı hazmedip,
vicdanlı çocuklar
yetiştirmesidir.
Vicdanlı bir, bir;
bin kuvvetinde
ve kıymetinde
olabilir.*

İnsanda en son bozulan mekanizma vicdandır. İnsandaki ilahi mahkeme olan vicdan, kişi duygularında ve davranışlarında oldukça güçlü bir etkiye sahiptir.

Çocuklarında vicdansızca tavır ve tutumlar tespit eden aileler, hemen çocuğa bu neticeyi fatura etmektense kendilerine ve aile ortamlarındaki olabilecek olan yanlışlara bakmaları daha isabetli olacaktır. Duygu ve davranış olarak çocukta ortaya çıkan netice, daha önce bir şekilde ekilmiş olan tohumların sonucudur.

Ailede vicdan eğitimi, vicdanın dört unsuru olan ve his, zihin, irade, latife-i rabbanîye ^[6] denilen esasların gayatü'l-gayatında kullanılmasıyla olur. Bu da hisleri muhabbetullahta, zihni marifetullahta, iradeyi ibadetullahta ve latife-i Rabbanîyeyi de müşahadetullahta kullanmakla olur.

Bunların çocuk dünyasında ilk görüldüğü yer ailedir. Anne baba Allah'ı tanıtan ilimle meşgul olursa, Allah'ın sevdiği veya sev dediklerini severse, iradesini de ibadetlerini yapmak noktasında kullanırsa, Cenab-ı Hakka açılan pencerelerini de açık tutarsa, yani her an O'nun huzurundaymış gibi bir halette yaşarsa o zaman elbette vicdanda ziyalanmış, eğitilmiş olacaktır.

Vicdanın terbiye edici gücü

İnsanda en son bozulan mekanizma vicdandır. İnsandaki ilahi mahkeme olan vicdan, kişi duygularında ve davranışlarında oldukça güçlü bir etkiye sahiptir.

Vicdan mekanizması sağlıklı çalıştığında insanın pek çok negatif duygu ve davranışları temizlenir. Çocuk, henüz erken yaşlardan itibaren aile içinde, anne baba arasındaki ilişkilerde gördüğü uygulamalardan vicdana dair uyarıcılar alır. Bu uyarıcılar olumlu ya da olumsuz olabilir. Yani insanda negatif duygular da gelişebilir (kin, nefret, haksızlık, adaletsizlik gibi) pozitif duygular da (sevgi, merhamet, adalet, hak ve hukuk gibi) gelişebilir.

Bu noktada çocuğa pozitif, vicdanlı bir örnek olmak aile bireylerine düşen bir sorumluluktur. İnsanlarda bu güçlü duyguyu harekete geçirebilmek için sadece aileye değil, devlet kurumlarına, sivil toplum teşekküllerine, eğitim alanına, dinî kurumlara da çok büyük sorumluluklar düşmektedir.

İnsanlığı ilgilendiren bir mesele, haliyle insanlığın sahip çıkmasıyla sağlıklı sonuca kavuşacaktır.

Vicdani gelişimin sağlanması tüm insanlığın umududur

"Vicdan, Cenâb-ı Hak'ın kalbimizdeki sesidir." diyen Nurettin Topçu'nun dikkatlere sunduğu şey, insanın içinde Yaratıcının sesi varsa, bu dünyada kötülükler ne kadar galip gibi gözükse de hak ve hakikatin galip geleceği inancıdır.

İnsanlık aleminde vicdan gibi bir mekanizmanın varlığı yeryüzündeki bunca kötülüğe karşı tüm insanlığın umudunu oluşturmaktadır. Kötülük ve çirkinlikler ne kadar çok da gözükse, vicdanın gücü ve etkisi onların

[6] Nursî, Said, ESDE, İstanbul, 2012, s. 543.

gelişmesine izin vermeyecektir. İnsanlık vicdanı er ya da geç uyanacak ve oluşan kirlenmeyi, savaşları, terörü ortadan kaldıracak ve barışı, özgürlüğü, hoşgörüyü hakim kılacaktır.

Dünyadaki bütün gelişmeleri insanlık izlemektedir. Bediüzzaman bunu şöyle izah eder; ‘...nev-i beşer, hususan medeniyet fenlerinin ikazatıyla uyanmış, intibaha gelmiş, insaniyetin mahiyetini anlamış. Elbette ve elbette dinsiz, başıboş yaşamazlar ve olamazlar. En dinsizi de, dine iltica etmeye mecburdur.’^[7] Böylece beşer varlığının anlamını, gidiyor olduğu yeri sorgulayacak ve onun gereklerini yerine getirecek, vicdanı uyanarak insanlığı sahil-i selamete taşıyacaktır.

Fakat bunun önündeki engel, günahların alışkanlığa dönüşmesiyle, artık kötülükleri sıradan görmek sonucu vicdanın sesinin kısılmasıdır. Kur’an bu durum için, “kazanmakta oldukları kalplerini paslandırır.”^[8] ifadesini kullanır.

Gerçi dünyanın içinde olduğu savaşlar, terör hadiseleri, cinayetler, insanların kendilerine ve hemcinslerine verdiği ağır zararlar varolmakla birlikte, Allah’ın rahmetinden ümidi kesmeden, her bireyin kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi yeterli olacaktır. Çünkü, sonucu, kişinin attığı adımlar, elde ettiği başarılar değil, Allah’ın takdiri sağlayacaktır. Kul, süreci yaşayacak, imtihanını olacak; Allah da neticeyi halkedecektir.

Müslümanlar açısından İslam kardeşliği ve dünya barışı dendiğinde belki yaşanması gereken şey, Aytmatov’un dediği gibi insanlığı kurtaracak olan “çocuksu vicdandır.” Henüz bozulmamış, örtülmemiş, körelmemiş tertemiz vicdandır. İnsanlık o saf, duru, bozulmamış vicdanı aramaktadır.

Vicdanın aileden sonraki eğitim ortamı; Medresetüzzehra ruhu

Bediüzzaman, ‘Vicdanın ziyası ulum-u diniye, aklın nuru fünün-u medeniyedir.’^[9] diyerek, sadece fen ilimlerine yoğunlaşmanın, vicdan duygusunu körelteceğine, sadece din ilimlerine yoğunlaşmanın ise, kişiyi taassuba ve bilim körlüğüne iteğine dikkatleri çekmiştir.

Bu konu aslında bireyin vicdan eğitiminin de bir gereğidir. Fen bilimlerinde başarılı olmuş nice öğrenci, sonraki zamanlarında çeşitli vicdan yaralayıcı tavır ve tutum içerisinde olabilmektedir. Bu çok acıtıcı bir durumdur. Yani fakülteler okumuş bir insanın eğitimli olarak vicdansızcasına bir takım adımların içinde olması, bir yerlerde bir yanlışın olduğunu göstermektedir.

Said Nursî’nin, yüz yıl önce gündeme getirdiği din ilimleri ile fen ilimlerini mezcedip talebeye sunan Medresetüzzehra projesi, Osmanlıdan

[7] Nursî, Said, ESDE, Hutbe-i Şamiye, YAN, İstanbul, 2012, s.239.

[8] Mutaaffin, 14

[9] Nursî, Said, ESDE, Münâzarât, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2012, s.291.

Müslümanlar açısından İslam kardeşliği ve dünya barışı dendiğinde belki yaşanması gereken şey, Aytmatov’un dediği gibi insanlığı kurtaracak olan “çocuksu vicdandır.” Henüz bozulmamış, örtülmemiş, körelmemiş tertemiz vicdandır. İnsanlık o saf, duru, bozulmamış vicdanı aramaktadır.

Risale-i Nur
Külliyatının,
tahkiki imanlı
insan yetiştirme
sürecinde yaptığı
en büyük iş,
kişinin vicdanını
harekete
geçirmesidir.
İnsanlığın
kurtuluşu
yine bu eğitim
metodundadır.

Cumhuriyete pek çok hükümetlere teklif edilmiş, değişik etkenler sonucu bu proje fiilen hayata geçirilememiştir.

Fakülteler bitirmiş, alanında başarılı olmuş bir eğitilmiş insanın hiç tereddüt etmeden öfkesine yenik düşebilmesi ve cinayetler işler hale gelebilmesi insandaki en güçlü duygulardan olan vicdanı harekete geçirecek bir eğitim sisteminin ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Bu şuna benziyor: Aracın sürat yapması için her türlü imkanlar seferber ediliyor, ama fren sistemi için bir tedbir düşünülüyor. Sonuç, hüsrana. Vicdan insandaki fren sistemidir.

Risale-i Nur Külliyatının, tahkiki imanlı insan yetiştirme sürecinde yaptığı en büyük iş, kişinin vicdanını harekete geçirmesidir. İnsanlığın kurtuluşu yine bu eğitim metodundadır. Çünkü insanların vicdanı harekete geçmezse, dış etkenlerin yasaklarını kimsenin görmediği yerlerde çiğnenmeye devam eder.

Bugün Batı dünyasında yaşanan pek çok olayda kişinin her türlü maddi anlamdaki ihtiyacı karşılandığı halde, manevi boşluklar kişiye hayatı zehir etmektedir. Elindeki silahı hiç tereddüt etmeden okul arkadaşlarının üzerine boşaltma hali ve onlarca gencecik insanların hayattan çekilmesine seyirci kalma hali vicdanın sukutundan başka bir şey değildir.

Durum onu gösteriyor ki, dünyayı ve dünyalıkları elde eden topluluklar vicdanı harekete geçirecek bir eğitim sistemine ihtiyaç duyuyor. Bir genç, hiç kimsenin görmediği yerde veya kapalı kapılar ardında bir yanlışı yapmaktan alıkoyacak nedir? Kendi içindekividandan başka bir mekanizma var mıdır?

Vicdanı, din harekete geçirir

İmanı güçlü insan Yaratıcının emir ve yasaklarına karşı daha duyarlıdır.

Yaratıcının emir ve yasaklarında vicdanı harekete geçirme vardır. İnsandaki vicdan harekete geçtiğinde artık meyilleri o vicdan duygusu yönetmeye başlar.

Vicdani yasakçının, insanın içinde herhangi bir İlâhi emre muhalefete karşı hemen harekete geçmesi ve nefis ve hevisten gelen meyillerin hücumunu parçalaması ve vicdani bir yasakçının o kötü hissine karşısına çıkıp, onu susturması konusu oldukça orijinal bir eğitim unsurudur.

İnsanın içindeki etkin yapı olan vicdanı harekete geçiren sistem Risale-i Nur'da şöyle geçmektedir: *"Ruhun etrafından, vicdanın derin yerlerinden, o sirkat meyelânına hücum gibi bir hâlet-i ruhiye hâsıl olur. Nefis ve hevisten gelen meyelân parçalanır, çekilir. Git gide, o meyelân bütün bütün kesilir. Çünkü, yalnız vehim ve fikir değil, belki mânevî kuvveleri (akıl, kalb ve vicdan) birden o hisse, o hevese, hücum eder. Hadd-i şer'iyi tahattur ile ulvî zecr ve vicdanî bir yasakçı o hissine karşısına çıkar, susturur. Evet, iman, kalbde, kafada daimî bir mânevî yasakçı bıraktığından, fena meyelânlar histen, nefisten çıktıkça 'yasaktır'*

der, tard eder, kaçırır. Evet, insanın filleri kalbin, hissin temayülâtından çıkar. O temayülât, ruhun ihtisatından ve ihtiyacından gelir. Ruh ise, iman nuru ile harekete gelir. Hayır ise yapar, şer ise kendini çekmeye çalışır. Daha kör hisler onu yanlış yola sevk edip mağlûp etmez.^[10]

Belki de dünya barışının temin edilmesinin yolu insanlık ailesinin bu vicdan dersini hayata katmasıyla sağlanacaktır. İnsanlık vicdanı harekete geçmeden, dünyanın barışa ulaşması zor gözüktüyor.

İman vicdanı, vicdan ise empati ve şefkati harekete geçiriyor

Vicdan, her insanda vardır. Ama imanlı insandaki vicdan daha dinamik ve günlük hayata daha fazla hükmeder durumdadır.

Vicdanın insandaki görüntüsü, empati yeteneğinin gelişmesidir. Empati yapabilen insan, karşısındaki insanı daha kolay ve doğru anlar. Böylece ona nasıl ve ne şekilde yardımcı olabileceğini bilir.

Mesela Bediüzzaman Eskişehir hapisanesinde iken pencereden, lise mektebinin büyük kızlarını, onun avlusunda gülerek raks ederken görür. Bediüzzaman'ın manevi bir sinema ile görür gibi onların elli altmış sene sonraki vaziyetlerini düşünüp, onların o gelecek hallerine şefkati sonucu ağlaması^[11] bir empati neticesidir. Muhatap olduğu insanların içinde oldukları durumları tefekkür edip, onların o şartlar içerisinde hallerini okuyup, Kur'an'ın mesajlarını ona göre yorumlaması bir empati sonucudur.

Nitekim her insan yaptığı işte, sair insanların durumlarını, duygularını anlamaya çalışsa elbette dünya daha yaşanabilir bir mekana dönüşecektir.

En önemlisi de, Risale-i Nur eserleri iman-ı tahkikiyi kişiye kazandırarak her an bir huzur-u daimi halini yaşatması, aslında tam da arzu edilen bir eğitimidir. Çünkü kendisini her an Yaratıcısının huzurunda hissedilen bir insan elbette hak ve hukuka, barışa, sevgiye, şefkate daha duyarlı hale gelecektir.

Vicdanın insanın tercihlerine hükmetmesi oranında, elbette Allah korkusuyla birlikte tam da istenen davranışlar görünmeye başlar. Yani Allah korkusu olan bir insanda elbette Allah'ın yasak ettiği konulara karşı bir soğukluk söz konusu olur.

Vicdanlı insan yetiştirme projesi olan Medresetüzzehra eğitim modeli fiilen tahakkuk etmese de, Risale-i Nur eserleri, okunduğu her mekanda, birey üzerinde mektebin noksan bıraktığı manevi eğitimi ve iman şuurunu vermektedir.

Nurların okunduğu bütün mekanlar, zor şartlarda olan hapisaneler de dahil, insanların nuranileştiği, suçtan uzaklaştığı yerler olmuştur. Bu dersler neticesinde mahkumların dahi vicdanının onu düzgün insan olmak için zorladığına bütün resmi ilgililer de şahit olmuşlardır. Nitekim pek çok

Vicdanın insandaki görüntüsü, empati yeteneğinin gelişmesidir. Empati yapabilen insan, karşısındaki insanı daha kolay ve doğru anlar. Böylece ona nasıl ve ne şekilde yardımcı olabileceğini bilir.

[10] Nursî, Said, Eski Said Dönemi Eserleri, YAN, İstanbul, 2012, s. 366.

[11] Nursî, Said, Asa-yı Musa, YAN, İstanbul, 2007, s.28.

İmanlı vicdan taşıyan insanda, hak-hukuk, adalet, eşitlik, hürriyet, barış, sevgi, kardeşlik, hoşgörü, saygı, meşveret, şefkat ve kulluk bilinci gibi pek çok duygular uyanır.

kişinin hayatına kasteden kimseler, hapisanelerde Nurlarla tanıştıktan sonra tahta bitlerini dahi öldüremeyecek bir inceliğe kavuşmuşlardır. Bunu sağlayan şey, tahkiki imanla bezenmiş vicdandır.

Kemal-i ümit içerisinde, bu adımların atılması, vicdanı uyanmış insanların sayılarının artması, aileyi, toplumu ve toplumlararası ilişkileri daha barışçıl ve huzurlu bir hale getirecektir.

Pozitif duyguların doğma zemini olan vicdan kavramı

Vicdan, kendisi pozitif bir kavram olmakla kalmıyor, pek çok pozitif duygularında zemin bulduğu bir mekanizma olarak işliyor.

İmanlı vicdan taşıyan insanda, hak-hukuk, adalet, eşitlik, hürriyet, barış, sevgi, kardeşlik, hoşgörü, saygı, meşveret, şefkat ve kulluk bilinci gibi pek çok duygular uyanır.

'Elinizi vicdanınıza koyun' cümlesi, insandaki Yaratıcı makamı hatıra getiren etkin bir nasihat cümlesidir.

İnsan dünyaya gelirken vicdanlı olma istidat ve kabiliyeti ile birlikte gelir. Ahlâki oluşum ve iman derecesi ile yavaş yavaş inkişaf eder. Hutbe-i Şamiye'de vicdanın dört unsurundan bahsedilir. Bunlar his, irade, zihin ve lâtife-i Rabbaniyedir. Her birinin bir gâyetü'l-gâyâtı vardır ve bu gayede kullanıldıkları takdirde vicdan inkişaf eder ve takvayı oluşturur. Hisler muhabbetullahta, zihin marifetullahta, irade ibadetullahta, lâtifeler ise müşahedetullahta kullanılmalıdır.^[12]

İnsan iradesini ibadetullahta kullanmazsa, sınır konmamış kuvveler had altına alınamaz, meyilleri temyiz ve fikirleri intizam altına alıp, istidatları geliştiremez. Akli şeriatla beslemezsé, marifetullahta kullanamaz ve nokta-i istinat ve istimdadı bulamaz ise, mahlûkatın en bedbahtı olur ve kâinatın hikmetine zıt hareketler yapar. Akıllı, ama vicdansız bir yapı sergiler. Hisler, hadd-i vasatı kaybederse, yani yaratılanı yaratandan ötürü sevmez veya haddi aşarsa, bu da insanı vicdansız bir hale getirir. Meselâ, *"Şefkatin zevâli ifsadata sebep olur. İfsadattan fitne çıkar. Fitneden hiyanet doğar."*^[13]

Vicdan hissetmekle alakalı olduğu için, vicdanın en belirgin göstergesi hassas, ince, muhabbeti incitmeyi esas alan davranışlardır.

Vicdan eğitimi, insan ruhunu güçlendirerek kendisinin, insanların ve diğer varlıkların hukuklarını gözlemekle görünür hale gelir. Hayatı, en ince ayrıntısıyla hissederek yaşamak ince vicdanın bir göstergesidir.

Sonuç

Dünya, Said Nursî'nin ifadesiyle helaketler ve felaketler çağını yaşıyor. İnsanlık maddi ve manevi bir buhran geçiriyor. Taunlar gibi yıkıcı, vicdansız akımlar insanlığı kasıp kavuruyor.

[12] Nursî, Said, ESDE, İstanbul, 2012, s. 543.

[13] Nursî, Said, İşaratü'l-İ'caz, YAN, İstanbul, 2007, s. 169.

Diğer taraftan her asra, o asrın meselelerini Kur'ân'ın ayetlerinden çözümlenip asrın ihtiyaçlarına sunan mücedditler gönderilmiştir. Bu helaket ve felaket asrında da, İlahi bir inayetle ve peygamberî bir talimle kaleme alınmış olan Kur'ân tefsiri Risale-i Nurlara nazarları çevirmek ve oradaki tahlilleri esas almak ve uygulamak elbette akla en uygun adım olacaktır.

Risale-i Nur eserlerinin, yüksek imandan gelen şefkatle terennüm ettiği; *'Karşımda müthiş bir yangın var, alevleri göklere yükseliyor, içinde evladım yanıyor, imanım tutuşmuş yanıyor'*^[14] gibi cümleler tam bir şefkat yansımasıdır.

Kendisi hapisanede olduğu halde, lise mektebinin bahçesinde dans eden kızların elli sene sonraki hallerine ağlama hali, tam bir vicdan temelli şefkat göstergesidir.

Kur'ân tefsiri Risale-i Nurlar, dünyanın pek çok memleketlerinde insanlık vicdanını uyandırmış bulunuyor. İslam kardeşliği ve dünya barışına giden bu süreçte, bireyden başlamak üzere, aile, sivil teşekküller ve devlet organizasyonlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Biz, çalışmamızda vicdanlı bir insan yetiştirebilmek için, bireye ilk temas atmosferi olan aileye düşen sorumlulukları gündeme getirmeye çalıştık.

Fert fert vicdanları uyandırmak ve böylece insanlık vicdanını harekete geçirmek, dünya barışı ve İslam kardeşliğinin de vesilesi olacaktır.

*Kur'ân tefsiri
Risale-i Nurlar,
dünyanın pek çok
memleketlerinde
insanlık vicdanını
uyandırmış
bulunuyor.*

[14] Nursî, Said, Tarihçe-i Hayat, YAN, İstanbul, 2007, s. 960.